

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Олександр ГАЛИЧ

«4» вересня 2023 р.

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

освітньо-професійна програма Економіка підприємства
спеціальність 051 Економіка
галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

ПОЛТАВА 2023

Розробники:

Дивнич Ольга, доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, к.е.н., доцент;

Миколенко Інна, доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, д.е.н., доцент;

Загребельна Ірина, доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, к.е.н.;

Гаркавенко Микола, головний економіст ВСК «Злагода» Полтавського району;

Яценко Олександр, головний бухгалтер ПП «Імені Калашника» Полтавського району.

Наскрізна програма практики розглянута та схвалена
на засіданні кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Протокол від 4 вересня 2023 р. № 1

Завідувач кафедри економіки та
міжнародних економічних відносин

Петро МАКАРЕНКО

Наскрізна програма практики схвалена
Радою з якості вищої освіти спеціальності «Економіка»
Протокол від 4 вересня 2023 р. № 1

Голова ради з якості вищої освіти
спеціальності «Економіка»

Ольга ДИВНИЧ

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП.....	4
1. ОПИС ПРАКТИК.....	7
1.1. Навчальна практика «Системи технологій».....	7
1.2. Навчальна практика «Економіка підприємства».....	9
1.3. Виробнича практика «Організаційно-аналітична практика».....	10
1.4. Виробнича практика «Комплексна практика з фаху».....	12
2. ЗМІСТ ПРАКТИК.....	15
2.1. Навчальна практика «Системи технологій».....	15
2.2. Навчальна практика «Економіка підприємства».....	19
2.3. Виробнича практика «Організаційно-аналітична практика».....	21
2.4. Виробнича практика «Комплексна практика з фаху».....	25
3. ВИМОГИ ДО БАЗ ПРАКТИК.....	29
4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК.....	31
5. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИК І ОЦІНЮВАННЯ ЇХ РЕЗУЛЬТАТІВ.....	35
ДОДАТКИ.....	37

ВСТУП

Наскрізна програма практики розробляється згідно освітньо-професійної програми Економіка підприємства та навчального плану підготовки студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка.

Метою практики є закріплення теоретичних знань, отриманих під час навчання, а також набуття й удосконалення компетентностей, визначених відповідною освітньою програмою вищої освіти.

Завдання практики:

- оволодіти сучасними методами і формами організації праці;
- сформувані на базі одержаних у закладі освіти знань професійних умінь, навичок, необхідних для прийняття самостійних рішень у реальних ринкових умовах;
- виховати у майбутніх фахівців потреби систематично оновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності;
- сформувані у майбутніх фахівців умінь та навичок практичної діяльності в умовах конкретних суб'єктів господарювання;
- розробити пропозиції щодо впровадження інноваційних технологій виробництва та управління підприємством;
- систематично оновлювати та творчо застосовувати набуті знання у практичній діяльності при вирішенні завдань, які постають при реалізації ключових функцій економічного аналізу та планування діяльності підприємства;
- формувати творчий дослідницький підходу до практичної діяльності.

Проходження практики сприяє формуванню:

компетентностей:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- навички використання інформаційних і комунікаційних технологій;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність до адаптації та дій в новій ситуації;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- здатність приймати обґрунтовані рішення;
- здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародному рівнях;
- здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати;
- здатність застосовувати комп'ютерні технології та програмне забезпечення з обробки даних для вирішення економічних завдань, аналізу інформації та підготовки аналітичних звітів;
- здатність аналізувати та розв'язувати завдання у сфері економічних та

соціально-трудоуих відносин;

- здатність прогнозувати на основі стандартних теоретичних та економетричних моделей соціально-економічні процеси;

- здатність використовувати сучасні джерела економічної, соціальної, управлінської, облікової інформації для складання службових документів та аналітичних звітів;

- здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів та із застосуванням сучасного методичного інструментарію;

- здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення;

- здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, оцінку їх конкурентоспроможності;

- здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків;

- уміння раціонально організувати виробництво та планувати діяльність з використанням методів пошуку шляхів підвищення результативності операційних систем підприємства;

- уміння розробляти елементи продуктової, цінової, збутової, кредитної, інвестиційної та зовнішньоекономічної політики суб'єктів господарювання;

- здатність проводити стратегічний аналіз, здійснювати стратегічний вибір та ідентифікувати резерви підвищення ефективності діяльності.

програмних результатів навчання:

- розуміти принципи економічної науки, особливості функціонування економічних систем;

- застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади);

- використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності;

- пояснювати моделі соціально-економічних явищ з погляду фундаментальних принципів і знань на основі розуміння основних напрямів розвитку економічної науки;

- застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач;

- проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності;

- вміти аналізувати процеси державного та ринкового регулювання соціально-економічних і трудових відносин;

- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних

завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати;

- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники;

- визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку;

- демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні;

- вміти використовувати дані, надавати аргументацію, критично оцінювати логіку та формувати висновки з наукових та аналітичних текстів з економіки;

- виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в однієї або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідків;

- використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність;

- використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів;

- вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;

- демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах;

- показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне, креативне, самокритичне мислення;

- вміти здійснювати планування, координувати дії та контролювати процес формування й використання матеріальних, інформаційних, фінансових потоків підприємства та виробничо-технологічного циклу підприємства;

- набути навички розробки продуктової, цінової, збутової, кредитної, інвестиційної та зовнішньоекономічної політики підприємства;

- уміти розробляти й обґрунтовувати господарські рішення в умовах невизначеності з використанням комплексу економічних методів, що включають моделювання та прогнозування системи економічних показників з метою розвитку та підвищення ефективності діяльності підприємства.

1. ОПИС ПРАКТИК

Навчальними планами підготовки студентів освітньо-професійної програми Економіка підприємства першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка денної форми навчання 2023 року набору передбачені наступні види практик (табл. 1).

Таблиця 1

Види, назви і обсяги практик студентів освітньо-професійної програми «Економіка підприємства» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка 2023 року набору

№ з/п	Назва практики	Семестр	Обсяг практики	
			кредитів ЄКТС	годин
Навчальна практика				
1.	Системи технологій	2	7,5	225
2.	Економіка підприємства	4	7,5	225
Виробнича практика				
3.	Організаційно-аналітична практика	6	9	270
4.	Комплексна практика з фаху	8	6	180

1.1. Навчальна практика «Системи технологій»

Метою навчальної практики «Системи технологій» є забезпечення достатнього рівня теоретичних знань і практичних навичок, необхідних для формування знань технологічних процесів та пріоритетних напрямків їх розвитку; вмінь, спрямованих на досягнення запланованих результатів господарювання шляхом оптимального застосування і обґрунтування їх вибору; практичних навичок у прийнятті науково-обґрунтованих рішень в умовах розвитку ринкових відносин.

Завдання навчальної практики «Системи технологій»:

- ознайомити з сучасним станом технологічного розвитку виробництва, зокрема з технологічними системами та їх складовими на рівні підприємств та їх галузей;
- вивчити галузеві особливості технологічних систем виробництва;
- визначити і опанувати зміст пріоритетних напрямів розвитку технологій та технологічних процесів;
- ознайомити з напрямами здійснення інноваційної діяльності в провідних підприємствах та оцінювання результатів впровадження досягнень науки і техніки;
- набути вміння здійснювати економічне обґрунтування впровадження елементів технологій, технологічних процесів у основних галузях, які, зокрема зорієнтовані на ресурсо- та енергозаощадження, зменшення витратомісткості виробництва, підвищення якості продукції тощо.

– набути вміння визначати залежність економічної ефективності технології, технологічного процесу від технічних, технологічних параметрів процесу та устаткування;

– ознайомити з нормативно-правовими актами з питань стандартизації та метрології, що застосовуються на підприємствах АПК.

Проходження навчальної практики «Системи технологій» сприяє формуванню:

компетентностей:

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 10. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 11. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

СК 4. Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати.

СК 11. Здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів та із застосуванням сучасного методичного інструментарію.

СК 12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення.

СК 14. Здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.

програмних результатів навчання:

ПРН 4. Розуміти принципи економічної науки, особливості функціонування економічних систем.

ПРН 5. Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).

ПРН 12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПРН 19. Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.

ПРН 21. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

ПРН 22. Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах.

ПРН 23. Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне, креативне, самокритичне мислення.

1.2. Навчальна практика «Економіка підприємства»

Метою навчальної практики «Економіка підприємства» є формування сучасного економічного мислення і системи спеціальних знань про базові поняття щодо господарсько-фінансової діяльності підприємства, змісту її окремих напрямів та їх взаємозв'язку, системи показників, що її характеризують.

Завдання навчальної практики «Економіка підприємства»:

- опанувати основні поняття і категорії фінансово-економічної та господарської діяльності підприємства;
- набути практичних навичок використання базових інструментів здійснення підприємницької діяльності;
- набути практичних навичок з аналізу та оцінки досягнутого рівня ефективності використання виробничих ресурсів підприємства;
- сформувані вміння творчого пошуку резервів підвищення ефективності та конкурентоспроможності підприємства і його продукції.

Проходження навчальної практики «Економіка підприємства» сприяє формуванню:

компетентностей:

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 10. Здатність бути критичним і самокритичним.

СК 1. Здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародному рівнях.

СК 4. Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати.

СК 7. Здатність застосовувати комп'ютерні технології та програмне забезпечення з обробки даних для вирішення економічних завдань, аналізу інформації та підготовки аналітичних звітів.

СК 9. Здатність прогнозувати на основі стандартних теоретичних та економетричних моделей соціально-економічні процеси.

СК 10. Здатність використовувати сучасні джерела економічної, соціальної, управлінської, облікової інформації для складання службових документів та аналітичних звітів.

СК 12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення.

СК 13. Здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, оцінку їх конкурентоспроможності.

програмних результатів навчання:

ПРН 5. Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).

ПРН 10. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.

ПРН 12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПРН 13. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.

ПРН 16. Вміти використовувати дані, надавати аргументацію, критично оцінювати логіку та формувати висновки з наукових та аналітичних текстів з економіки.

ПРН 18. Використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність.

ПРН 19. Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.

ПРН 22. Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах.

ПРН 23. Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне, креативне, самокритичне мислення.

1.3. Виробнича практика «Організаційно-аналітична практика»

Метою виробничої практики «Організаційно-аналітична практика» є: оволодіння сучасними методами, формами професійної діяльності; формування професійних умінь і навичок, необхідних для самостійного вирішення завдань в умовах реального виробничого, документального, інформаційно-аналітичного процесу; набуття необхідних практичних знань та навичок з використання сучасних виробничих та інформаційних технологій, а також виховання потреби систематичного професійного самовдосконалення та набування первинного практичного досвіду.

Завдання виробничої практики «Організаційно-аналітична практика»:

- поглибити теоретичні знання на основі практичного навчання;
- сформуванню умінь та навички практичної діяльності в галузі економіки;
- сприяти розвитку професійних умінь та навичок для прийняття самостійних рішень під час роботи в реальних ринкових і виробничих умовах;
- формування творчого дослідницького підходу до практичної діяльності;
- збір необхідних матеріалів, їх опрацювання, аналіз і систематизація

для виконання індивідуальних завдань, написання звіту з практики.

Проходження виробничої практики «Організаційно-аналітична практика» сприяє формуванню:

компетентностей:

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 9. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації.

ЗК 10. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 11. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

СК 7. Здатність застосовувати комп'ютерні технології та програмне забезпечення з обробки даних для вирішення економічних завдань, аналізу інформації та підготовки аналітичних звітів.

СК 8. Здатність аналізувати та розв'язувати завдання у сфері економічних та соціально-трудова відносин.

СК 10. Здатність використовувати сучасні джерела економічної, соціальної, управлінської, облікової інформації для складання службових документів та аналітичних звітів.

СК 11. Здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів та із застосуванням сучасного методичного інструментарію.

СК 12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення.

СК 13. Здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, оцінку їх конкурентоспроможності.

СК 15. Уміння раціонально організувати виробництво та планувати діяльність з використанням методів пошуку шляхів підвищення результативності операційних систем підприємства.

СК 16. Уміння розробляти елементи продуктової, цінової, збутової, кредитної, інвестиційної та зовнішньоекономічної політики суб'єктів господарювання.

програмних результатів навчання:

ПРН 5. Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).

ПРН 6. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності.

ПРН 7. Пояснювати моделі соціально-економічних явищ з погляду фундаментальних принципів і знань на основі розуміння основних напрямів розвитку економічної науки.

ПРН 10. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні

показники які характеризують результативність їх діяльності.

ПРН 11. Вміти аналізувати процеси державного та ринкового регулювання соціально-економічних і трудових відносин.

ПРН 12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПРН 13. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.

ПРН 14. Визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку.

ПРН 15. Демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні.

ПРН 16. Вміти використовувати дані, надавати аргументацію, критично оцінювати логіку та формувати висновки з наукових та аналітичних текстів з економіки.

ПРН 17. Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в однієї або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.

ПРН 18. Використовувати нормативні та правові акти, що регламентують професійну діяльність.

ПРН 19. Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.

ПРН 22. Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах.

ПРН 23. Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне, креативне, самокритичне мислення.

ПРН 25. Вміти здійснювати планування, координувати дії та контролювати процес формування й використання матеріальних, інформаційних, фінансових потоків підприємства та виробничо-технологічного циклу підприємства.

ПРН 26. Набути навички розробки продуктової, цінової, збутової, кредитної, інвестиційної та зовнішньоекономічної політики підприємства.

1.4. Виробнича практика «Комплексна практика з фаху»

Метою виробничої практики «Комплексна практика з фаху» є ознайомлення із виробничою, комерційною та правовою діяльністю на підприємствах (організаціях, установах), відпрацювання вмінь і навичок зі спеціальності, закріплення знань, отриманих при вивченні професійних дисциплін та набування первинного практичного досвіду.

Завдання виробничої практики «Комплексна практика з фаху»:

– поглибити та закріпити знання про сучасні досягнення в предметній області;

– опанувати сучасними прийомами роботи з пакетом прикладних програм та знання й уміння в галузі сучасних інформаційних технологій для

вирішення експериментальних і практичних завдань;

– розвинути професійні знання щодо законодавства та державних стандартів України;

– закріпити знання, уміння й навички в галузі теорії й практики господарської діяльності підприємства.

Проходження виробничої практики «Комплексна практика з фаху» сприяє формуванню:

компетентностей:

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 9. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації.

ЗК 10. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 11. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

СК 1. Здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародному рівнях.

СК 7. Здатність застосовувати комп'ютерні технології та програмне забезпечення з обробки даних для вирішення економічних завдань, аналізу інформації та підготовки аналітичних звітів.

СК 9. Здатність прогнозувати на основі стандартних теоретичних та економетричних моделей соціально-економічні процеси.

СК 10. Здатність використовувати сучасні джерела економічної, соціальної, управлінської, облікової інформації для складання службових документів та аналітичних звітів.

СК 12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення.

СК 13. Здатність проводити економічний аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, оцінку їх конкурентоспроможності.

СК 15. Уміння раціонально організувати виробництво та планувати діяльність з використанням методів пошуку шляхів підвищення результативності операційних систем підприємства.

СК 17. Здатність проводити стратегічний аналіз, здійснювати стратегічний вибір та ідентифікувати резерви підвищення ефективності діяльності.

програмних результатів навчання:

ПРН 5. Застосовувати аналітичний та методичний інструментарій для обґрунтування пропозицій та прийняття управлінських рішень різними економічними агентами (індивідуумами, домогосподарствами, підприємствами та органами державної влади).

ПРН 6. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у сфері економічної діяльності.

ПРН 8. Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення економічних задач.

ПРН 10. Проводити аналіз функціонування та розвитку суб'єктів господарювання, визначати функціональні сфери, розраховувати відповідні показники які характеризують результативність їх діяльності.

ПРН 12. Застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань та змістовно інтерпретувати отримані результати.

ПРН 13. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання соціально-економічних даних, збирати та аналізувати необхідну інформацію, розраховувати економічні та соціальні показники.

ПРН 14. Визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку.

ПРН 15. Демонструвати базові навички креативного та критичного мислення у дослідженнях та професійному спілкуванні.

ПРН 16. Вміти використовувати дані, надавати аргументацію, критично оцінювати логіку та формувати висновки з наукових та аналітичних текстів з економіки.

ПРН 17. Виконувати міждисциплінарний аналіз соціально-економічних явищ і проблем в однієї або декількох професійних сферах з врахуванням ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.

ПРН 19. Використовувати інформаційні та комунікаційні технології для вирішення соціально-економічних завдань, підготовки та представлення аналітичних звітів.

ПРН 22. Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах.

ПРН 23. Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне, креативне, самокритичне мислення.

ПРН 26. Набути навички розробки продуктової, цінової, збутової, кредитної, інвестиційної та зовнішньоекономічної політики підприємства.

ПРН 27. Уміти розробляти й обґрунтовувати господарські рішення в умовах невизначеності з використанням комплексу економічних методів, що включають моделювання та прогнозування системи економічних показників з метою розвитку та підвищення ефективності діяльності підприємства.

2. ЗМІСТ ПРАКТИК

2.1. Навчальна практика «Система технологій»

Тема 1. Системи господарства, технологічний прогрес та закономірності їх розвитку

Зміст понять техніки і технології. Сільське господарство в народному господарстві. Система ведення господарств. Класифікація систем ведення господарства. Основні ланки системи ведення господарства. Раціональна система ведення господарства. Система землеробства та її види. Інтенсивна система землеробства. Підсобні та допоміжні виробництва. Система машин в сільському господарстві. Система «людино-машина».

Взаємозв'язок розвитку науки, техніки і технологій. Розвиток поколінь техніки і технологій у світовій економічній системі. Типи науково-технічного і технологічного розвитку. Технологічний розвиток еволюційного та революційного типу. Технічні цикли. Зміст і структура науково-технічних циклів. Модель циклічного розвитку поколінь технологій.

Технологія як фактор економічного зростання. Виробничо-технологічна структура та її місце в економічній системі. Поняття технологічних зрушень в економічному розвитку та проблема зміни технологій. Особливості структурних зрушень в індустріальній та інформаційній економіках. Прогнозування нової технології. Навколишнє середовище та відносини в екосистемі

Тема 2. Основні спрямування розвитку технологій та передові технологічні досягнення

Вибір пріоритетних напрямів технологічного розвитку. Науково-технічні, технологічні, соціально-економічні та екологічні фактори. Світові тенденції розвитку прогресивних технологій. Критерії прогресивності технологій, їх роль у ресурсозберіганні, енергозберіганні, створенні нової техніки і нових видів продукції. Сучасні види та характеристика прогресивних технологій виробництва: біотехнології, гена інженерія, оптоелектроніка, космічна, лазерна тощо. Нові технології в автоматизації і роботизації виробництва. Автоматизація матеріального виробництва як основа розвитку соціальної сфери. Пріоритетний розвиток соціальної сфери, основні напрями. Перспективи їх розвитку в Україні та провідних індустріальних країнах. Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки в Україні. Соціально-економічні особливості реалізації державних науково-технічних програм.

Тема 3. Основи рослинництва, технологія вирощування основних сільськогосподарських культур

Система рослинництва. Наслідки інтенсифікації сільського господарства. Земельний фонд України та області. Організація земельної території. Напрями відтворення родючості ґрунту. Сівозміна, її значення у системі землеробства. Економічна оцінка сівозмін. Структура посівних площ, її сутність. Розвиток сучасних технологій у рослинництві. Еколого-біологічні основи рослинництва.

Основи ґрунтознавства. Агрохімічні основи рослинництва. Основи насіннєзнавства. Зернові культури. Технічні культури. Кормові культури. Бұльбоплоди та баштанні культури. Лікарські рослини.

Організація рільництва. Принципи організації виробничих процесів. Організація системи сівозмін і структури посівних площ. Організація основного обробітку ґрунту. Комплекс робіт з основного обробітку ґрунту. Підготовка поля до виконання робіт.

Організація праці на основі обробітку ґрунту та раціоналізація виробничих процесів. Виробничі процеси в рослинництві. Організація внесення добрив. Прямоточні і перевантажувальні схеми. Організація передпосівного обробітку і посівних робіт. Комплектування агрегатів. Організація праці на основних роботах. Основний обробіток ґрунту. Передпосівний обробіток ґрунту.

Сівба та догляд за посівами Організація догляду за посівами та збирання врожаю основних сільськогосподарських культур.

Організація виробничих процесів в галузях господарювання. Складання технологічної карти вирощування культур. Виробнича програма діяльності господарювання. Технологія збирання та зберігання продукції рослинництва.

Тема 4. Основи тваринництва, технологія вирощування тварин в сільському господарстві

Система тваринництва. Галузі тваринництва. Структура тваринництва та щільність поголів'я. Напрями розвитку галузей тваринництва. Показники визначення економічної ефективності зооветеринарних заходів. Оборот та відтворення стада. Структура стада. Строки використання тварин. Раціональна структура стада. Типові приміщення їх обладнання та способи розміщення в них тварин. Технологічні карту у тваринництві. Форми розподілу праці у тваринництві, їх переваги та недоліки. Класифікація тварин. Технологія відтворення поголів'я сільськогосподарських тварин з основами фізіології. Бонітування тварин. Технологія управління стадом.

Значення та біологічні особливості великої рогатої худоби. Стан і тенденції розвитку скотарства. Молочна продуктивність корів. Вплив різних факторів (рівня годівлі, породи, віку першого отелення, сервіс-періоду, сухостійного періоду, живої маси) на кількість і якість молока. Поняття про технологію виробництва молока та її складові частини. Вирощування молодняку великої рогатої худоби. Способи доїння корів та його кратність. Придатність корів до машинного доїння.

Значення яловичини в харчуванні людей та її хімічний склад. Шляхи збільшення виробництва яловичини. Технологія виробництва яловичини у молочному та молочно-м'ясному скотарстві. Особливості технології виробництва яловичини у м'ясному скотарстві. Розвиток м'ясного скотарства в Україні. Основні її технологічні операції: комплектування молодняком, організація кормової бази, системи годівлі та утримання (безприв'язний спосіб та його комбінації: на щільній підлозі, глибокий підстилки, у боксах з щільною підлогою, у боксах із суцільною підлогою). Типи технологій, типові

проекти спеціалізованих господарств. Технологічний процес вирощування молодняку на м'ясо у спеціалізованих господарствах.

Значення свинарства, стан і тенденція його подальшого розвитку. Господарсько-біологічні особливості свиней. Біологічна і харчова цінність свинини та її значення у забезпеченні науково обґрунтованої потреби людини у поживних речовинах. Типи свиней за напрямом продуктивності (універсальний, м'ясний, сальний). Відтворення стада і техніка розведення свиней. Статева і господарська зрілість. Тривалість поросності маток. Планування опоросів. Структура стада, її зоотехнічне і економічне обґрунтування. Індивідуальне та групове утримання маточного поголів'я. Економічна оцінка видів відгодівлі. Технологічна схема виробництва. Основні принципи роботи свинарських комплексів: спеціалізація приміщень і обладнання за виробничим призначенням, послідовність формування технологічних груп тварин, потоковість та ритмічність виробництва, додержання принципу використання приміщень «все зайнято» та «все пусто», стандартизація продукції, що випускається. Вимоги державного стандарту на свиней, що призначені для забою.

Значення галузі та біологічні особливості сільськогосподарської птиці. Стан і тенденція розвитку птахівництва в Україні та країнах світу. Хімічний склад яйця і м'яса сільськогосподарської птиці та фактори, що впливають на їх якість. Організаційні форми птахівничих господарств та їх функції. Виробництво яєць на птахофабриках і в господарствах з різною формою власності (на підлозі з глибокою підстилкою та в кліткових батареях). Переваги кліткового утримання птиці. Яєчні (леггорн, російські білі) та м'ясо-яєчні і (полтавські глинясті, нью-гемпшир, суссекс) породи курей та їх і кроси. Комплектування, утримання й годівля батьківського стада. Інкубація яєць. Вирощування ремонтного молодняку, утримання і годівля курок-несучок. Забій птиці. Підготовка кліток і приміщень до заповнення їх новою партією птиці. Збір, сортування та реалізація яєць. М'ясні породи курей (корниш, плімутрок) та їх кроси. Технологія вирощування бройлерів у приміщеннях на підлозі з глибокою підстилкою. Типи приміщень, їх обладнання для утримання батьківського стада. Комплектування батьківського стада, розміщення його в секціях, щільність посадки, годівля, мікроклімат у приміщенні. Інкубація яєць. Вирощування ремонтного молодняку. Вирощування бройлерів на м'ясо. Годівля й напування птиці з врахування їх віку. Забій птиці, обробка тушок, їх сортування, маркірування, пакування, зберігання та реалізація.

Тема 5. Технологія виробництва та зберігання кормів

Кормова баз господарства та її організація. Основні види кормів та їх класифікація. Фактори, які впливають на хімічний склад і поживність кормів. Характеристика окремих груп кормів: зелених (трава сіяних однорічних і багаторічних культур, природних пасовищ); соковитих (силос, сінаж, коренебульбоплоди, плоди баштанних культур); грубих (сіно, солома); концентрованих (зерно злакових і бобових культур та продукти їх переробки, відходи технічних виробництв); залишків технічного виробництва (цукрового,

крохмального, бродильного). Корми тваринного походження: відходи м'ясної і рибної промисловості, молоко та продукти його переробки. Комбікорми, їх значення в інтенсифікації виробництва продукції тваринництва. Види комбікормів, вимоги стандартів до їх складу, поживності та якості. Раціональні способи зберігання комбікормів. Білково-вітамінно-мінеральні (БВМД) та мінеральні добавки. Премікси та їх використання в годівлі сільськогосподарських тварин. Вітамінні препарати промислового виробництва, що застосовуються в годівлі тварин. Способи та техніка їх згодовування. Теорія і технологія силосування та стажування кормів.

Прогресивні способи заготівлі сіна. Підготовка соломи, коренебульбоплодів і концентрованих кормів до згодовування. Виробництво і використання комбікормів, преміксів і кормових добавок. Поняття про нормовану повноцінну годівлю. Потреби тварин у поживних речовинах. Поняття про підтримувальний і продуктивний рівень годівлі. Загальні принципи складання раціонів для різних видів тварин. Поняття про тип, рівень годівлі та структуру раціону.

Тема 6. Основи механізації АПК

Роль тракторів, автомобілів, сільськогосподарських машин в механізації технологічних процесів. Основні експлуатаційні показники тракторів, автомобілів і сільськогосподарських машин. Основи механізації обробітку ґрунту. Основні техніко-економічні показники роботи машинно-тракторних агрегатів на обробітку ґрунту. Операції, способи, машини і знаряддя для обробітку ґрунту. Машини для сівби і садіння. Основи механізації і автоматизації підвищення родючості ґрунтів. Основні техніко-економічні показники роботи машинно-тракторних агрегатів на внесенні добрив.

Машини для внесення добрив та захисту рослин. Основи механізації і автоматизації робіт на сівбі та садінні сільськогосподарських культур. Основні техніко-економічні показники роботи агрегатів. Основи механізації і автоматизації робіт із захисту рослин від шкідників, хвороб і бур'янів. Основні техніко-економічні показники роботи агрегатів.

Основи механізації і автоматизації робіт на збиранні урожаю сільськогосподарських культур: зернових, зернобобових, кукурудзи, соняшнику, круп'яних та насінників трав. Техніка для збирання продукції

Тема 7. Система технологій переробних галузей продукції сільського господарства

Системи технологій переробки продукції рослинництва. Оцінка якості зерна як сировини для переробки. Хімічний склад зерна залежно від виду сільськогосподарських культур і агротехніки вирощування. Показники якості продуктів переробки зерна відповідно до державних стандартів. Технологія виробництва цукру. Сучасні технології та методи зберігання плодовоовочевої продукції. Консервування. Умови зберігання продуктів переробки галузі рослинництва.

Оцінка молока як сировини для молочної промисловості і продукту харчування. Показники якості молока. Системи технологій переробки молока

та виробництва молочних продуктів. Оцінка продуктів забою сільськогосподарських тварин за біологічними і технологічними показниками. Стандарти на м'ясо. Оцінювання якості м'яса. Технологія забою тварин. Системи технологій переробки м'яса та виробництва м'ясних продуктів. Технологія виробництва м'ясних продуктів.

Тема 8. Економічна оцінка технологій

Нормативно-планові документи. Технологічна карта. Поточні та перспективні технологічні карти. Собівартість продукції. Сутність постійних та змінних витрат. Об'єкти калькулювання. Економічна оцінка технологій, її сутність. Основні методи економічної оцінки технологій. Рівень технології як показник якості технологічного процесу. Показники техніко-організаційного та технологічного рівня виробництва.

2.2. Навчальна практика «Економіка підприємства»

Тема 1. Підприємство як суб'єкт господарювання

Підприємство як суб'єкт господарювання, як господарська система і як форма реалізації підприємництва. Цілі підприємства та вимоги до них.

Правові основи функціонування. Законодавчі акти, що слугують базою функціонування підприємства. Господарський кодекс України, зміст (основні засади господарської діяльності, суб'єкти господарювання, майнова основа, господарські зобов'язання, відповідальність за порушення, особливості правового регулювання в окремих галузях господарювання, зовнішньоекономічна діяльність, спеціальні режими господарювання).

Режим створення і реєстрації підприємства, господарської діяльності, взаємовідносин з державою, ліквідації і реорганізації суб'єктів господарювання. Статут підприємства. Колективний договір.

Організаційна структура управління. Зв'язки елементів системи управління: лінійні, функціональні та міжфункціональні.

Товар і товарний ринок: сутність, класифікація. Поняття асортименту і номенклатури продукції. Вимірники продукції. Показники обсягу продукції (послуг): товарна, валова, реалізована, чиста продукція.

Авансований капітал та його структура. Джерела формування авансованого капіталу. Відмінність авансованого капіталу від категорії виробничий потенціал. Показники ефективності використання авансованого капіталу.

Тема 2. Ресурсне забезпечення підприємства

Особливості землі як засобу виробництва. Види, земельних угідь. Характеристика земельних угідь. Визначення економічної оцінки землі. грошова оцінка землі.

Поняття персоналу в контексті економічних понять трудових ресурсів, кадрів, трудового потенціалу та ін. Категорії персоналу підприємств (керівники, спеціалісти, службовці, робітники). Поділ персоналу за професіями

і кваліфікацією. Визначення чисельності працівників управління, спеціалістів і службовців для підприємств різних розмірів, сфер діяльності та форм власності.

Сутність та класифікація основного капіталу підприємства. Первісна, відновна й залишкова вартість основних засобів. Індексація основних засобів. Фізична суть техніко-економічного старіння знарядь праці та форми запобігання цьому (ремонт, модернізація, заміна). Амортизація основних засобів.

Оборотний капітал: сутність, елементний склад, структура та джерела формування. Оборотні кошти підприємств, їх кругообіг. Оцінка структури оборотних коштів. Класифікація оборотних коштів. Нормування оборотних коштів. Класифікація нормативів. Методи розрахунку нормативів.

Тема 3. Ефективність використання ресурсного потенціалу

Економічна ефективність використання земель у сільськогосподарському виробництві, система показників її оцінювання. Основні напрями підвищення економічної ефективності використання земельних угідь у сільському господарстві.

Економічна категорія продуктивності праці. Методи вимірювання та показники продуктивності праці, їх переваги та недоліки, сфери застосування. Класифікація чинників та резервів зростання продуктивності праці. Система розрахунків можливого зростання продуктивності праці.

Соціально-економічне значення і системи показників ефективності відтворення та використання основних засобів.

Ефективність використання оборотних коштів. Заходи підвищення ефективності використання оборотних коштів.

Тема 4. Виробнича програма підприємства

Поняття виробничої потужності підприємства, її види. Чинники, що впливають на її формування. Принципи розрахунку виробничої потужності. Методичні підходи щодо визначення виробничої потужності різногалузевих підприємств. Особливості її визначення у сільськогосподарських підприємствах. Оцінювання досягнутого рівня використання виробничої потужності підприємства. Установлення й регулювання резервних потужностей на підприємствах різних галузей економіки.

Операційна система виробництва продукції рослинництва. Методика визначення її ефективності. Операційна система виробництва продукції тваринництва. Методика визначення її ефективності. Планування операційних процесів. Операційна стратегія: завдання, чинники формування.

Спеціалізація та галузева структура сільськогосподарських підприємств. Методика визначення рівня спеціалізації. Вплив концентрації виробництва на ефективність сільськогосподарського виробництва. Диверсифікація сільськогосподарського виробництва: сутність, види, чинники, значення та методика оцінювання.

Тема 5. Витрати підприємства

Загальна характеристика витрат. Склад витрат, які включають у собівартість. Класифікація витрат. Система управління витратами.

Кошторис підприємства і собівартість продукції.

Собівартість окремих виробів. Калькулювання і його місце в економічних розрахунках. Вибір калькуляційних одиниць. Склад і зміст статей калькуляції, методика їх обчислення. Способи розподілу непрямих витрат.

Тема 6. Фінансово-економічні результати підприємства

Фінансові результати як критерій досягнення мети підприємства. Загальна характеристика фінансової діяльності підприємства. Показники фінансових результатів і фінансового стану. Дохід. Обчислення величини доходу і порядок його розподілу.

Прибуток і рентабельність. Розподіл прибутку. Рентабельність діяльності підприємства, її різновиди і методи обчислення.

Поняття і види ефективності. Система показників для оцінки ефективності виробництва. Чинники зростання ефективності. Класифікація і суттєва характеристика зростання ефективності виробництва. Сучасні напрямки ефективного використання окремих видів виробничих ресурсів та ефективності господарювання.

Тема 7. Економічна безпека підприємства

Методика аналізу фінансово-економічного стану підприємства. Оцінювання ділової активності, фінансової стійкості та ліквідності.

Загальні характеристика економічної безпеки підприємства. Поняття економічної безпеки. Основні цілі економічної безпеки підприємства. Структурні елементи економічної безпеки підприємства та організація їх взаємодії.

Оцінка рівня економічної безпеки підприємства. Загальна методологія оцінки економічної безпеки підприємства. Аналіз та оцінка досягнутого рівня економічної безпеки підприємства.

Напрямки забезпечення ЕБП по функціональним складовим. Загальна характеристика фінансової, інтелектуальної та кадрової складових. Визначення функцій таких складових як техніко-технологічна, політико-правова та інформаційна.

2.3. Виробнича практика «Організаційно-аналітична практика»

Тема 1. Економічна характеристика підприємства (установи, організації)

Ознайомитись зі специфікою діяльності підприємства (установи, організації) – об'єкта практики, її організаційною структурою, станом управління діяльністю підприємства загалом, зокрема охарактеризувати:

– статус підприємства (термін створення, форма власності, організаційно-правова форма, ступінь самостійності, місія організації, сфера діяльності тощо), історію створення та розвитку;

- зміст діяльності підприємства: напрями діяльності, функції, види послуг;
- систему управління діяльністю підприємства: організаційну структуру, структуру управління, функціональне призначення окремих структурних підрозділів, їх права, відповідальність, повноваження, характер регламентації діяльності окремих службовців (контракти, посадові інструкції тощо);
- організацію економічної роботи (організація робочого місця, планування роботи, режим роботи, аналіз витрат робочого часу економіста підприємства).

Тема 2. Економіка підприємства

Стан матеріально-технічної бази підприємства. Динаміка забезпеченості підприємства енергетичними ресурсами та ефективності їх використання. Забезпеченість підприємства основними видами техніки, її якісний стан, визначення потреби в окремих видах її, визначення джерел фінансування та їх економічне обґрунтування. Пропозиції щодо удосконалення технологій виробництва в рослинництві і тваринництві. Система матеріально-технічного забезпечення у підприємстві.

Операційна система підприємства, її основні елементи, критерії ефективності. Організація основних операційних процесів у підприємстві, досягнутий рівень їх ефективності. Тип виробничого процесу, його характеристика; технології виробництва, застосовувані на підприємстві, їх характеристика; методи управління на підприємстві; принципи, форми та методи планування, які фактично використовують на підприємстві. Планування операційних процесів. Методи прогнозування на підприємстві; визначення прогнозованих показників діяльності підприємства на наступний рік (складання прогнозів обсягу збуту, цін, показників фінансово-господарської діяльності тощо); основні методи прогнозування можливого банкрутства підприємства.

Оцінка фінансової звітності підприємства; структура активів підприємства; основні засоби підприємства: порядок їх надходження та вибуття; оборотні кошти та їх організація на підприємстві; грошові надходження підприємства; формування, розподіл і використання прибутку; джерела формування доходів підприємства; аналіз господарсько-фінансової діяльності підприємства та основні фінансові показники, що характеризують ефективність діяльності підприємства; структура собівартості продукції; розміри та структура постійних і змінних витрат на підприємстві, їх співвідношення в собівартості продукції; порядок ведення бухгалтерського обліку на підприємстві.

Формування стратегічного потенціалу та сутність його основних етапів. Виявлення перспективних зовнішніх та внутрішніх резервів розширення стратегічного потенціалу підприємства. Здійснити аналіз стратегічного потенціалу з використанням одного із методів стратегічного аналізу, оцінки конкурентоспроможності та економічних. Стратегічний запас міцності

потенціалу підприємства. Синергетичний ефект використання стратегічного потенціалу підприємства.

Завдання економічної безпеки на підприємстві, її основні функціональні цілі та основні складові. Показники економічної безпеки підприємства. Основні напрями подальшого підвищення рівня економічної безпеки підприємства. Антикризова система господарювання. Існуюча на підприємстві практика ранньої діагностики банкрутства. Практика запобігання кризових явищ у підприємстві.

Тема 3. Організація виробництва у підприємстві

Сутнісно-змістова характеристика виробництва. Цілі й завдання виробництва. Взаємозв'язок технології та організації виробництва. Зв'язок ефективності господарювання із рівнем спеціалізації і розміром підприємства.

Системи господарства за галузями і елементами виробництва. Система галузей рослинництва, її елементи та їх організаційно-економічне значення. Система галузей тваринництва, її елементи та їх організаційно-економічне значення. Система допоміжних, обслуговуючих і підсобних промислових виробництв, її елементи та їх організаційно-економічне значення.

Суть планування і його місце в менеджменті підприємства. Особливості планування в сільському господарстві. Методи планування. Методика планування. Система внутрішньогосподарського планування. Види планів. Інформаційні ресурси та нормативна база планування. Норми. Нормативи. Прогнозування в системі планування. Методи прогнозування.

Завдання, зміст, показники поточних планів. Річні плани підприємств. Поточні плани внутрішньогосподарських підрозділів. Технологічні карти. Оперативне планування. Організація контролю за виконанням планів.

Тема 4. Маркетингова діяльність підприємства

Сутність маркетингової товарної політики. Її структура й умови реалізації. Маркетингова концепція товару. Марка, її різновиди. Стратегії, використовуванні при маркуванні товарів. Упакування, її функції і різновиди. Об'єктивні, ринкові атрибути товари й атрибути, використовуванні в процесі споживання. Споживчі товари, їхня класифікація. Товари виробничого призначення, їхня класифікація. Конкурентна перевага, основні ознаки і види. Конкурентоздатність продукції, задачі аналізу. Блок-схема аналізу конкурентоздатності продукції. Одиничні, групові й інтегральні показники конкурентоздатності продукції. Характеристика понять: новий продукт, інновація, диференціація, диверсифікованість товару.

Сутність і роль маркетингової цінової політики. Характеристика основних етапів алгоритму розрахунку цін. Цілі цінової політики маркетингу. Вибір методу ціноутворення.

Сутність маркетингової політики розподілу. Алгоритм формування каналів руху товарів. Брокери й агенти. Керування каналами розподілу. Оцінка каналів розподілу. Маркетингова логістика.

Сутність маркетингової політики комунікацій. Алгоритм планування комплексу маркетингових комунікацій і характеристика його основних етапів.

Цільова аудиторія. Процес створення звернення. Вибір засобів поширення маркетингової інформації. Реклама. її види. Процес планування рекламних заходів.

Організація маркетингу. Оргструктури керування маркетингом. Функціональна; географічна; продуктова; ринкова; функціонально-продуктова; функціонально-ринкова; продуктово-ринкова; функціонально-продуктово-ринкова структури керування маркетингом. Проектна структура керування. Матрична структура керування.

Поняття стратегії маркетингу. Загальні маркетингові стратегії. Стратегії проникнення на ринко із новим товаром. Стратегії стосовно продукту: диференціація, лідерство по повних витратах, спеціалізація, диверсифікованість, розширення галузей використання продукту.

Тема 5. Економіка праці та соціально-трудові відносини

Розподіл працівників за різними ознаками (віком, статтю, рівнем освіти, кваліфікацією). Штатний розпис підприємства. Абсолютні та відносні показники руху персоналу.

Особливості організації робочих місць робітників у різних типах виробництва – керівників, спеціалістів, технічних виконавців. Проектування прогресивних трудових процесів. Показники раціональності трудових процесів. Посадові інструкції керівників та головних спеціалістів підприємства.

Визначення складу і структури робочого часу. Дослідження трудових процесів і затрат робочого часу. Проведення фотографії, хронометражу та фотохронометражу, їх сфери застосування та особливості здійснення.

Визначення тривалості часу роботи і відпочинку. Використання методів створення трудових нормативів, методів нормування і способи вдосконалення норм. Встановлення норм часу, виробітку та обслуговування. Визначення норм праці на механізованих польових роботах та обслуговуванню стаціонарних машин.

Розрахунок норм обслуговування тварин за матеріалами спостереження та чисельності працівників тваринницьких комплексів. Положення про нормування праці.

Розрахунок продуктивності праці з використанням показників – виробітку та трудомісткості при виробництві основних видів аграрної продукції. Застосування різних методів вимірювання продуктивності на виробництві. Обґрунтування взаємозв'язків факторів та резервів продуктивності праці.

Вибір системи оплати праці для господарств різних організаційних форм. Проведення поточного авансування та преміювання впродовж року. Ознайомлення з «Положенням про оплату праці» та «Положенням про преміювання на підприємстві». Розрахунок розцінок для оплати за одиницю продукції.

Вивчення умов застосування відрядної, відрядно-преміальної системи оплати праці. Розрахунок розцінок для оплати праці та розрахункових цін за продукцію.

Планування показників продуктивності праці при виробництві основних видів продукції підприємства. Розрахунок чисельності робітників, спеціалістів, керівників підрозділів та підприємства. Визначення додаткової потреби працівників на період сезонних робіт.

Аналіз виконання планових показників продуктивності праці, виконання трудових норм, визначення середньорічної чисельності працівників та фактичного фонду оплати праці (місячного та річного фонду).

2.4. Виробнича практика «Комплексна практика з фаху»

Тема 1. Економічна характеристика підприємства (установи, організації)

Ознайомитись зі специфікою діяльності підприємства (установи, організації) – об'єкта практики, її організаційною структурою, станом управління діяльністю підприємства загалом, зокрема охарактеризувати:

- статус підприємства (термін створення, форма власності, організаційно-правова форма, ступінь самостійності, місія організації, сфера діяльності тощо), історію створення та розвитку;

- зміст діяльності підприємства: напрями діяльності, функції, види послуг;

- систему управління діяльністю підприємства: організаційну структуру, структуру управління, функціональне призначення окремих структурних підрозділів, їх права, відповідальність, повноваження, характер регламентації діяльності окремих службовців (контракти, посадові інструкції тощо);

- організацію економічної роботи (організація робочого місця, планування роботи, режим роботи, аналіз витрат робочого часу економіста підприємства).

Тема 2. Потенціал і розвиток підприємства

Складові моделі потенціалу підприємства, їх характеристика. Сутність результатної концепції потенціалу підприємства. Підходи до визначення складу ресурсного потенціалу. Основні модулі системи управління. Складові діяльності персоналу підприємства, що задіяні у створенні його потенціалу. Об'єктивні та суб'єктивні складові потенціалу підприємства.

Методологія оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства: принципи та підходи. Діагностика факторів, що визначають конкуренцію на різних ринках. Основні сили конкуренції за М. Портером. Стратегічний аналіз конкурентоспроможності потенціалу підприємства. Оцінка конкурентного статусу підприємства. Оцінка привабливості стратегічних зон господарювання. Класифікація конкурентоспроможності потенціалу залежно від рівня глобалізації цілей дослідження (світове лідерство, світовий стандарт, національне лідерство, національний стандарт, галузеве лідерство, галузевий

стандарт, пороговий рівень), відповідно до рівня фокусування на функції управління.

Основи результатної оцінки вартості потенціалу підприємства. Загальна характеристика результатних методів для оцінки потенціалу підприємства: метод дисконтування грошових потоків, метод капіталізації доходу, метод залишкового доходу. Методи розрахунку коефіцієнта капіталізації: за ставкою дисконту, на основі співставного продажу, метод сумування, метод вирахування, метод сполучених інвестицій, метод Елвуда, метод фінансових показників схожих підприємств, метод ринкового мультиплікатора, метод внутрішньої ставки дохідності. Порівняльна характеристика переваг і недоліків різних підходів до оцінки вартості потенціалу підприємства.

Витратні методики вартісної оцінки трудового потенціалу та особливості їх практичного використання. Методика оцінки трудового потенціалу на основі одиниці живої праці: показники та алгоритм розрахунку.

Методики порівняльної оцінки потенціалу підприємства: анкетування, описовий метод, порівняння парами, рейтинговий метод, метод визначеного розподілу, оцінка за вирішальною ситуацією, шкала спостереження за поведінкою, метод інтерв'ю, метод «360 градусів», тестування, моделі компетентності.

Простий балансовий метод оцінки вартості бізнесу: алгоритм розрахунку та ключовий показник. Метод регулювання балансу. Метод вартості заміщення. Метод ліквідаційної вартості. Метод чистих активів. Методики накопичення активів. Метод прямої капіталізації: ключові особливості та алгоритм визначення. Метод дисконтування грошового потоку. Метод оцінки вартості бізнесу на основі опціонів. Метод економічного прибутку. Метод додаткових прибутків. Метод мультиплікаторів: різновиди мультиплікаторів та їх використання в оціночній практиці. Метод галузевих співвідношень. Метод аналогового продажу (ринку капіталу). Основні методи аналізу бізнесу з метою оцінки його вартості.

Особливості оцінки потенціалу підприємства для моніторингу поточних можливостей. Процедура оцінки. Автоматизація розрахунків щодо моніторингу поточних можливостей і графоаналітики очікуваних результатів. Оцінка підприємства при приватизації. Сучасні особливості та нормативно-методична база приватизації вітчизняних підприємств. Напрямки удосконалення приватизаційних механізмів в промисловості. Оцінка потенціалу при проектуванні стратегічних цілей підприємства. Передумови та вибір альтернативних варіантів розвитку потенціалу підприємства. Діагностика та оцінка перспективного вектору розвитку потенціалу підприємства.

Тема 3. Економіка та організація інноваційної діяльності

Сутність та складові елементи інноваційної політики підприємства. Складові елементи інноваційної політики підприємства. Чинники впливу на формування інноваційної політики підприємства.

Види інноваційних стратегій та їх співвідношення. Наступальна, захисна, імітаційна, залежна, традиційна, «за нагодою» стратегії та їх сутність.

Співвідношення різних типів інноваційних стратегій. Процес упровадження інноваційних стратегій. Умови та методи реалізації стратегій.

Організація управління інноваційною діяльністю. Проблеми та завдання оперативного менеджменту на всіх стадіях життєвого циклу інновацій. Інформаційна база та її ефективне використання.

Особливості організаційних структур управління інноваційною діяльністю (лінійно-функціональні, матричні, дивізійні, штабні). Обґрунтувати вибір організаційних структур управління інноваційною діяльністю на стадіях життєвого циклу інновацій.

Види фінансування інноваційних процесів. Обґрунтувати конкретні джерела фінансування інноваційних процесів та визначити ризики, які можуть виникнути під час фінансування.

Технічний розвиток і показники технічного рівня підприємства. Визначити форми технічного розвитку підприємства. Напрями відтворення і вдосконалення техніко-технологічної бази підприємства. Розробка і впровадження нових технологічних процесів. Етапи технічної підготовки виробництва.

Основні елементи інноваційного проекту, учасників інноваційного проекту. Визначити етапи здійснення інноваційного проекту. Зміст і етапи розробки концепції інноваційного проекту. Система планів інноваційного проекту (продуктово-тематичний план інноваційного проекту, об'ємно-календарний план інноваційного проекту, техніко-економічний (ресурсний) план). Бюджет інноваційного проекту. Бізнес-план інноваційного проекту.

Основні показники економічної ефективності інноваційних проектів: чиста дисконтована вартість, дисконтований індекс прибутковості, термін окупності.

Тема 4. Стратегія підприємства

Визначення місії підприємства. Образ, кредо, їх роль у формуванні місії підприємства. Організаційна (корпоративна) культура, чинники, що на неї впливають. Етапи процесу визначення цілей. «Дерево цілей», вимоги до його побудови. Носії інтересів, що мають вплив на формування цілей підприємства.

Схема аналізу зовнішнього середовища. Характеристика економічного механізму виникнення кризового стану. Сканування, його основні напрямки та інструментарій. Методичні матеріали для здійснення сканування. Моніторинг зовнішнього середовища. Прогнозування зовнішнього середовища. PEST-аналіз. SWOT – аналіз. Метод «5×5». Метод “Перелік з 4^х питань”.

Сутність стратегічного потенціалу. Класифікація елементів стратегічного потенціалу. Принципи використання стратегічного потенціалу. Відмінності тактичного і стратегічного планування. Кроки, які необхідно здійснити при плануванні з метою досягнення стратегічних цілей підприємства. Методика оцінки стратегічного потенціалу.

Гарвардська модель аналізу стратегічного потенціалу підприємства. Принципи діагностики стану підприємства у конкурентному середовищі. Алгоритм діагностики стану підприємства у конкурентному середовищі. Оцінка маркетингової позиції підприємства. Схема оцінки конкурентних

позицій підприємства.

Форми диверсифікації. Диверсифікація як інструмент використання переваг підприємства. Диверсифікація як організаційно-економічний чинник зростання ефективності виробництва. Збуджувальні мотиви здійснення диверсифікації. Мотиви для обґрунтування необхідності диверсифікації.

Критерії вибору стратегічних рішень. Етапи вибору стратегії. Характеристика окремих матричних методів. Чинники привабливості ринку та стратегічного стану бізнесу. Характеристика стратегії підприємства на стадії впровадження та зростання життєвого циклу товару. Основні стратегії підприємства для стадії зростання і зрілості товару. Стратегії підприємства на стадії насичення ринку певним товаром. Стратегії для стадії спаду попиту на товар. Поняття сценарію. Роль сценарію в опрацюванні моделі корпоративної стратегії. Методологічні прийоми для опрацювання сценарію. Послідовність та правила опрацювання сценарію.

Системний аналіз як основа декомпонування цілей економічної системи. Послідовні аспекти декомпонування стратегічної мети економічної системи. Декомпонування стратегії підприємства, проблеми, які воно вирішує. Етапи декомпонування стратегії підприємства. Типи програм декомпонування стратегії підприємства.

Тема 5. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків

Критерії оцінки обґрунтування господарських рішень. Методологічні основи оцінки ефективності господарських рішень. Основні цілі оцінки ефективності обґрунтування господарських рішень. Абсолютна та відносна ефективність. Вимоги до оцінки ефективності господарських рішень. Критерії оцінки ефективності господарських рішень. Методи оцінки ефективності господарських рішень. Фактори, що впливають на ефективність господарського рішення.

Основні джерела інформації та методи її отримання для побудови прогнозів. Методи прогнозування господарських рішень. Поняття методу прогнозування. Інтуїтивні методи прогнозування. Формалізовані методи прогнозування. Комбіновані методи прогнозування. Основні чинники, що впливають на вибір методу прогнозування господарських рішень. Методи аналізу господарських рішень. Визначення поняття аналізу господарських рішень. Ключові принципи аналізу господарських рішень. Зміст основних методів аналізу господарських рішень (метод порівнянь, індексний метод, балансовий метод, метод ланцюгових підстановок, графічний метод).

Інвестиційні рішення та критерій ефективності їх прийняття. Критерії обґрунтування рішень під час прийняття (вибору) інвестиційного проекту. Урахування ризику в процесі обґрунтування ставки дисконтування. Коефіцієнт систематичного ризику. Опціональний критерій прийняття рішень. Систематичний ризик і очікувана дохідність компанії. Сутність фінансових рішень. Теорія оптимального портфеля. Формування оптимального портфеля з обмеженої кількості цінних паперів. Оптимізація структури портфеля цінних паперів та оцінка ризику.

Основні етапи управління ризиком. Необхідність управління ризиками господарської діяльності. Етапи реалізації процесу управління ризиком. Методи одержання інформації про ризики. Система показників ризиків. Методи регулювання та зниження ступеня ризику. Основні напрями й методи впливу на ступінь ризику господарювання. Уникнення та компенсація ризику. Збереження та передавання ризику. Хеджування та страхування ризиків. Методи зниження ступеня ризику. Характеристика диверсифікації діяльності підприємства. Модель «імовірність виникнення втрат/рівень збитків» для пошуку рішення щодо оптимізації ступеня ризику.

3. ВИМОГИ ДО БАЗ ПРАКТИК

Практика студентів Полтавського державного аграрного університету (далі – Університету) проводиться на базах практики, які забезпечують виконання програм практики за освітньо-професійною програмою «Економіка підприємства» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка.

Базами практики можуть бути суб'єкти господарювання, незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності, фізичні особи, які проводять незалежну професійну діяльність, органи державної влади і місцевого самоврядування, громадські формування, об'єкти структурних підрозділів Університету, а також бази за межами України за умови забезпечення ними виконання у повному обсязі програм практики.

Навчальна практика проводиться у навчальних аудиторіях, комп'ютерних лабораторіях та інших об'єктах структурних підрозділів Університету. Вони повинні мати відповідне матеріально-технічне і навчально-методичне забезпечення.

Навчальна практика також може проводитися в підприємствах (організаціях, установах тощо), що оснащені за останніми тенденціями розвитку відповідної сфери професійної діяльності, забезпечують виконання програм практики. Вона проводиться науково-педагогічним, педагогічним працівником Університету для групи студентів. З цими підприємствами (установами, організаціями тощо) укладаються договори.

Виробнича практика проводиться на базах практики. Підприємства (установи, організації тощо), що залучаються для проведення виробничої практики студентів, повинні відповідати наступним вимогам:

- наявність структурних підрозділів, напрям діяльності яких відповідає спеціальностям, за якими здійснюється підготовка студентів в Університеті;
- здатність забезпечити виконання програми практики;
- забезпечення кваліфікованого керівництва практикою студентів;
- забезпечення належних умов для проходження практики на виробництві з дотриманням правил і норм безпеки праці, виробничої санітарії відповідно до законодавства;
- надання студентам на час проходження практики можливості працювати на штатних посадах, робота на яких відповідає програмам практики (за згодою керівника підприємства (установи, організації тощо) та за наявності відповідних вакансій);
- надання студентам права користуватися документацією, необхідною для виконання програми практики, з урахуванням політики конфіденційності підприємства (установи, організації тощо);
- можливість наступного працевлаштування випускників Університету (на загальних підставах, за наявності вакансій).

На час проходження практики за рішенням керівника підприємства (установи, організації тощо) студенти можуть бути працевлаштованими на

штатні посади (за наявності відповідних вакансій), які відповідають вимогам програми практики.

Для проведення практики кафедра формує та подає на узгодження керівнику виробничої практики навчального відділу перелік підприємств (організацій, установ тощо), які відповідають вимогам до баз практик. Даний перелік може доповнюватися підприємствами (організаціями, установами тощо), запропонованими студентами.

Укладання договорів про проведення практики студентів з підприємствами (організаціями, установами тощо) здійснюється за сприяння кафедри, не пізніше як за місяць до початку практики. Договори, укладені з базами практики, є юридичною підставою для проходження практики студентами. Строк дії договорів погоджується договірними сторонами.

Кафедра проводить розподіл студентів за базами практики не пізніше як за місяць до початку практики.

Кафедра за поважних причин може ініціювати зміну бази практики.

4. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК

Організаційними заходами, що забезпечують підготовку та порядок проведення практики студентів за освітньо-професійною програмою Економіка підприємства першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 051 Економіка, є:

- розробка наскрізної і робочих програм практик;
- визначення баз практики;
- укладання договорів про проведення практики студентів між Університетом та підприємствами (установами, організаціями тощо);
- розподіл студентів за базами практики;
- підготовка для баз практики інформації про обсяги, зміст, період проведення практики студентів, потреби в обладнанні та матеріалах тощо;
- призначення керівників практики;
- складання індивідуальних завдань на практику;
- проведення настановчих зборів студентам;
- підготовка звітної документації за результатами проведення практики;
- інші заходи.

Відповідальність за організацію та проведення практики покладається на ректора Університету. Загальну організацію практики та контроль за її проведенням в Університеті здійснює керівник виробничої практики навчального відділу, в навчально-науковому інституті – директор, на кафедрах – завідувач кафедр.

Функції організаторів, керівників та учасників практики визначаються Положенням про проведення практики студентів Полтавського державного аграрного університету (нова редакція).

Завідувач кафедри:

- призначає відповідальну особу за організацію практики зі спеціальності та оформлення підсумкового звіту за її результатами (координатора практики зі спеціальності);
- формує перелік підприємств (організацій, установ тощо), рекомендованих для проведення практик, та подає його керівнику виробничої практики навчального відділу;
- забезпечує укладання договорів про проведення практики студентів із базами практик та їх подання керівнику виробничої практики навчального відділу;
- організовує розподіл студентів за базами практики;
- призначає керівників практики від кафедри;
- організовує своєчасне ознайомлення керівника підприємства (установи, організації тощо) з програмою практики та списком студентів, направлених на практику;
- організовує роботу комісії із захисту звітів з практики, до складу якої, як правило, включається координатор практики зі спеціальності та, за можливості, стейкхолдери;

- організовує конференції, круглі столи та інші заходи за підсумками проходження практик студентами;
- здійснює розгляд на засіданнях кафедри питань проведення практики та підведення її підсумків;
- здійснює виконання інших функцій, визначених законодавством та внутрішніми нормативно-правовими актами Університету.

Гарант освітньо-професійної програми:

- формує робочу групу з розробки наскрізної програми практики та здійснює керівництво нею;
- проводить моніторинг пропозицій роботодавців щодо організації проведення та змісту практики;
- ініціює перегляд та оновлення наскрізних програм практик з урахуванням пропозицій стейкхолдерів;
- контролює виконання програм практик студентів;
- здійснює виконання інших функцій, визначених законодавством та внутрішніми нормативно-правовими актами Університету.

Координатор практики зі спеціальності:

- проводить до початку виробничої практики настановчі збори студентам з питань їх проходження та звітування за результатами;
- ознайомлює студентів з програмою практики;
- надає студентам необхідні документи щодо проходження практики;
- проводить студентам цільовий інструктаж з охорони праці;
- подає звіти про проведення практик студентів керівнику виробничої практики навчального відділу;
- здійснює виконання інших функцій, визначених законодавством та внутрішніми нормативно-правовими актами Університету.

Навчальна практика проводиться для академічної групи і направлена на закріплення та поглиблення знань з організації та аналізу бізнес-процесів економічної системи підприємства.

Навчальна практика здійснюється тривалим окремим періодом у межах навчального року.

Керівник навчальної практики від кафедри:

- розробляє методичне забезпечення практики студентів;
- проводить студентам інструктаж з безпеки життєдіяльності;
- забезпечує якість проходження практики студентів згідно з її програмою;
- розробляє та видає індивідуальні завдання студентам (за наявності);
- здійснює контроль за виконанням програми практики та термінами її проходження;
- перевіряє щоденники навчальної практики (додаток А) та оцінює результати її проходження студентами;
- подає звіт керівника навчальної практики на кафедру та керівнику виробничої практики навчального відділу;

– здійснює виконання інших функцій, визначених законодавством та внутрішніми нормативно-правовими актами Університету.

Студенти, які проходять навчальну практику, зобов'язані:

- ознайомитися з робочою програмою практики;
- отримати документи для проходження практики;
- пройти інструктаж з безпеки життєдіяльності та дотримуватися правил безпеки життєдіяльності;
- виконувати завдання, передбачені програмою практики;
- оформити звітну документацію з практики та подати її керівнику практики від кафедри.

Проведення навчальної практики студентів на базі Університету здійснюється згідно розпорядження директора навчально-наукового інституту та відповідно розкладу навчальної практики.

Заходи, пов'язані з організацією навчальної практики студентів у виробничих умовах, на базі підприємств (організацій, установ тощо), визначаються наказом ректора Університету про проведення навчальної практики студентів. Він подається на підпис ректору не пізніше ніж за місяць до початку практики. Відповідальний за його підготовку директор навчально-наукового інституту.

Навчальна практика студентів денної форми навчання може здійснюватися як тривалим окремим періодом у межах навчального року, так і шляхом чергування з теоретичним навчанням або поєднанням теоретичного навчання з практикою.

Виробнича практика студентів проводиться у виробничих умовах в період, що забезпечує можливість виконання студентами всіх видів робіт згідно програми практики.

На початку практики керівник підприємства (установи, організації тощо) призначає керівника від бази практики, а також забезпечує проведення студентам-практикантам інструктажів з охорони праці, ознайомлення з правилами внутрішнього трудового розпорядку бази практики, порядком отримання документації та матеріалів. Керівником практики від бази практики повинен бути фахівець, який працює на постійній основі. Кількість студентів-практикантів, яка закріплюється за ним, не перевищує десяти осіб.

На студентів-практикантів, які проходять практику на підприємстві (установі, організації тощо), розповсюджується законодавство України про працю та правила внутрішнього трудового розпорядку підприємства (установи, організації тощо). За наявності вакантних місць та за відповідності змісту роботи програмі практики, вони можуть бути зараховані на штатну посаду.

Керівник виробничої практики від кафедри:

- розробляє методичне забезпечення практики студентів;
- забезпечує якість проходження практики студентів згідно з її програмою;
- розробляє та видає індивідуальні завдання студентам;
- контролює своєчасне прибуття студентів до баз практики;

- здійснює контроль за виконанням програми практики та термінами її проходження;
- проводить консультації щодо опрацювання та узагальнення зібраного матеріалу;
- перевіряє щоденники (додаток Б), звіти з практики (додаток В) та оцінює результати її проходження студентами;
- подає на кафедру звіт керівника виробничої практики;
- здійснює виконання інших функцій, визначених законодавством та внутрішніми нормативно-правовими актами Університету.

Керівник практики від бази практики:

- здійснює безпосереднє керівництво практикою студентів-практикантів згідно з програмою практики;
- знайомить студентів-практикантів із правилами внутрішнього розпорядку та контролює їх дотримання;
- повідомляє керівнику практики від кафедри про порушення студентом-практикантом трудової дисципліни та внутрішнього розпорядку;
- контролює ведення щоденника, підготовку звіту студентом-практикантом;
- після закінчення практики складає відгук-характеристику на кожного студента-практиканта, де дає оцінку проходження практики.

Студенти, які проходять виробничу практики, зобов'язані:

- з'явитися на настановчі збори з питань проходження практики та звітування за її результатами;
- пройти цільовий інструктаж з охорони праці;
- отримати документи для проходження практики;
- ознайомитися з робочою програмою практики;
- отримати індивідуальні завдання у керівника практики від кафедри;
- своєчасно прибути на базу практики;
- дотримуватися правил охорони праці на підприємстві (в установі, організації тощо);
- виконувати завдання, передбачені програмою практики;
- підготувати звітну документацію з практики;
- своєчасно подати звіт з практики та захистити його перед комісією.

Заходи, пов'язані з організацією виробничої практики студентів, визначаються наказом ректора Університету про проведення практики студентів. Він подається на підпис ректору не пізніше ніж за місяць до початку практики. Відповідальний за його підготовку директор навчально-наукового інституту.

Основними організаційно-методичними документами, що регламентують діяльність студентів і керівників практики, є наскрізна програма практики та робоча програма практики.

5. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИК І ОЦІНЮВАННЯ ЇХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Після закінчення періоду практики студенти звітують про виконання програми практики та індивідуального завдання. Форми звітності визначаються наскрізною та робочою програмами практики. До звітної документації відносяться щоденник практики, звіт з практики та інші.

За результатами проходження **навчальної практики** студентом подається керівнику практики від кафедри для перевірки та оцінювання щоденник навчальної практики.

У щоденнику практики студент у хронологічному порядку відображає зміст виконуваної ним роботи під час практики з коротким її аналізом. Щоденник практики обов'язково підписується керівниками практики.

Вимоги до структури та обсягу звіту з практики наводяться в робочій програмі практики. Підготовка звіту здійснюється з дотриманням принципів академічної доброчесності. Текст звіту з практики перевіряється на наявність текстових запозичень згідно Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в Полтавському державному аграрному університеті.

Критерії оцінювання видів робіт під час навчальної практики визначаються науково-педагогічними працівниками кафедри і вказуються у робочій програмі практики.

За підсумками навчальної практики проводиться семестровий контроль у формі диференційованого заліку. Диференційований залік виставляється в останній день практики.

Оцінювання результатів навчальної практики здійснюється керівником практики від кафедри на підставі повноти та якості виконання студентом програми практики та індивідуального завдання (за наявності), оформлення і змістовності наповнення щоденника практики та інших матеріалів, передбачених робочою програмою практики.

За результатами проходження **виробничої практики** студентом подається звіт з практики разом зі щоденником на кафедру для реєстрації та керівнику практики від кафедри – для перевірки та оцінювання.

У щоденнику практики студент у хронологічному порядку відображає зміст виконуваної ним роботи під час практики з коротким її аналізом. Щоденник практики обов'язково підписується керівниками практики.

Вимоги до структури та обсягу звіту з практики наводяться у робочій програмі практики

Звіт з виробничої практики захищається студентом перед комісією, яка призначена наказом ректора Університету.

Критерії оцінювання та схема нарахування балів з виробничої практики визначаються науково-педагогічними працівниками кафедри і вказуються у робочій програмі практики.

Диференційований залік з виробничої практики студентів денної форми навчання виставляється після її закінчення протягом двох тижнів теоретичного

навчання чи екзаменаційної сесії головою комісії із захисту звітів з практики.

Голова комісії підсумовує бали, нараховані керівником практики від кафедри та комісією із захисту звітів з практики, внесені до листа оцінювання результатів проходження практики.

Керівником практики від кафедри нарахування балів здійснюється на підставі оцінки результатів проходження практики студентом, наданої у відгуку-характеристиці керівника практики від бази практики; оцінки якості оформлення і змістовності наповнення щоденника та звіту з практики; оцінки виконання інших матеріалів, передбачених робочою програмою практики. Комісія із захисту звітів з практики нараховує бали за підсумками презентації студентом результатів проходження практики та відповідей на запитання членів комісії. Комісія із захисту звітів з практики нараховує бали за підсумками презентації студентом результатів проходження практики та відповідей на запитання членів комісії.

Результати семестрового контролю з навчальної та виробничої практики вносяться відповідно керівником навчальної практики від кафедри та головою комісії із захисту звітів з практики у відомість обліку успішності та залікову книжку здобувача вищої освіти, а також методистом директорату навчально-наукового інституту – в навчальну картку здобувача вищої освіти.

Відомість обліку успішності з практики студентів подається в директорат навчально-наукового інституту у день проведення семестрового контролю чи на наступний робочий день. Відповідальність за достовірність інформації, правильність та своєчасність заповнення відомості обліку успішності несе керівник навчальної практики від кафедри чи голова комісії із захисту звітів з виробничої практики.

Оцінки, отримані студентами за результатами семестрового контролю з практик, враховуються під час визначення рейтингового балу студента для призначення стипендії. У разі, якщо практика згідно з графіком навчального процесу проводиться після екзаменаційної сесії, оцінка за неї враховується під час призначення стипендії за підсумками наступного семестру.

Підсумки практики обговорюються на засіданнях кафедр, конференціях, круглих столах та інших заходах, а загальні підсумки на вченій раді Навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних технологій, а також Університету.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ЩОДЕННИК
НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ**

_____ (назва практики)

Студент _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Факультет (навчально-науковий інститут) _____
(назва факультету/ІНІ)

Освітньо-професійна програма _____
(назва освітньо-професійної програми)

Спеціальність _____
(код та найменування спеціальності)

Рівень вищої освіти _____
(перший (бакалаврський))

_____ курс, _____ група, денна форма навчання

20__ - 20__ навчальний рік

м. Полтава

ОБЛІК ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ

Дата	Зміст практики	Кількість годин практики		Кількість балів	Підпис керівника практики
		план	факт		

Висновок керівника(ів) навчальної практики від кафедри

Період практики з «__» _____ 20__ р. по «__» _____ 20__ р.

Керівник навчальної практики від кафедри _____

(підпис)

(власне ім'я та прізвище)

Додаток Б

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЩОДЕННИК ПРАКТИКИ

(вид і назва практики)

Студент _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Факультет (навчально-науковий інститут) _____
(назва факультету/ІНІ)

Освітньо-професійна програма _____
(назва освітньо-професійної програми)

Спеціальність _____
(код та найменування спеціальності)

Рівень вищої освіти _____
(перший (бакалаврський))

_____ курс, _____ група

Форма навчання _____
(денна/ заочна)

Керівник практики від кафедри _____
(назва кафедри)

_____ (посада, прізвище, ім'я, по батькові керівника практики)

Керівник практики від підприємства (організації, установи, тощо) _____
(посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Студент _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Прибув на підприємство (в організацію, установу тощо)
« ____ » _____ 20 ____ року

Наказом (розпорядженням) по підприємству (організації, установі тощо) від
« ____ » _____ 20 ____ року № ____ студент зарахований на посаду _____
(назва посади)

_____ (підпис) _____ (посада, прізвище та ініціали керівника підприємства, організації, установи тощо)
М.П.

Вибув з підприємства (організації, установи, тощо)
« ____ » _____ 20 ____ року

_____ (підпис) _____ (посада, прізвище та ініціал керівника підприємства, організації, установи тощо)
М.П.

Календарний графік проходження практики

№ з/п	Назви робіт	Тижні проходження практики						Відмітки про виконання
		1	2	3	4	5	6	
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Керівники практики:

від кафедри

_____

(підпис)

_____

(власне ім'я та прізвище)

від підприємства (організації, установи тощо)

_____

(підпис)

_____

(власне ім'я та прізвище)

М.П.

« ____ » _____ 20__ р.

Загальні відомості про базу практики

_____

(назва підприємства, організації, установи тощо)

П.І.П. керівника _____

Форма власності _____

Район _____

Область _____

Місто _____

Адреса _____

Телефон/факс _____

Характеристика бази практики

_____

_____

_____

_____

Висновок керівника практики від кафедри

Кількість балів _____
(цифрами)

Керівник практики від кафедри

_____
(підпис) _____ (власне ім'я та прізвище)

Висновок комісії із захисту звітів з практики

Кількість балів _____
(цифрами)

Дата захисту звіту з практики « ____ » _____ 20__ року

Оцінка:

за 4-бальною шкалою _____
(словами)

за 100-бальною шкалою, оцінка ЄКТС _____
(цифрами і літерою)

Голова комісії із захисту звітів з практики

_____
(підпис) _____ (власне ім'я та прізвище)

Додаток В

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки, управління, права та інформаційних
технологій

Кафедра економіки та міжнародних економічних відносин

ЗВІТ

з виробничої практики

_____ (назва практики)

студента освітньо-професійної програми Економіка підприємства
спеціальності 051 Економіка

_____ курсу _____ групи _____ рівня вищої освіти
(першого (бакалаврського))

_____ (прізвище, ім'я, по батькові студента)

База практики:

_____ (назва підприємства, установи, організації тощо)

_____ (район, область)

Керівник практики від бази практики:

_____ (посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник практики від кафедри:

_____ (посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Захист звіту відбувся _____
(дата)

Оцінка: за 4-бальною шкалою _____

за 100-бальною шкалою, оцінка ЄКТС _____

Члени комісії: _____
(прізвища та ініціали)

Полтава 20____

